

ТЕХНОЛОГІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ БАТЬКАМ У ВИХОВАННІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «педагогічна технологія», її концептуальні ідеї, охарактеризовано напрями надання батькам психолого-педагогічної допомоги щодо виховання у дітей молодшого шкільного віку відповідальності.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, інформаційно-просвітницька робота з батьками, організація масових заходів, стимуляція безпосереднього процесу виховання дітей у сім'ї.

У перекладі з грецької «технологія» – це наука про мистецтво. Свого часу до такого її тлумачення звертався ще Аристотель, який, зокрема, зазначав, що застосування мистецтва (тобто, технології) у вихованні передбачає пошук і відкриття певного «начала» у вихованцеві, адже цілюще джерело, з якого можна нескінченно черпати, збагачуючи процес виховання, надаючи йому певного спрямування, на думку мислителя, знаходиться не в особі вихователя чи батьків, а в самій дитині, і основна мета полягає у його відшукуванні та встановленні з ним зв'язку.

Сьогодні проблема впровадження технологій у навчально-виховний процес не лише не зникає, а й постійно набуває свого подальшого розвитку. В Росії звернення до цього питання знаходимо в роботах Ю.Бабанського, В.Беспалько, П.Гальперіна, Т.Ільїна, М.Кларіна, Л.Ланди, І.Лернера, Б.Ліхачова, В.Монахова, В.Питюкова, Н.Тализіної, Ф.Фрадкіна, Н.Шуркової та ін. З-поміж вітчизняних учених, які приділяють увагу розгляду зазначеної проблеми, можна назвати А.Алексюка, І.Беха, В.Бондаря, Я.Бурлаку, І.Дмитрика, І.Зязюна, В. Лозову, А.Нісімчука, О.Падалку, І.Підласого, А.Фурмана, О.Шпака та ін. При цьому простежуються дві основні тенденції щодо трактування самого поняття. Так, для прихильників першої з них

характерними є намагання здійснити більш глибоку деталізацію сутності поняття «педагогічні технології» з поступовим її ускладненням. Представники ж іншої тенденції, навпаки, дотримуються поглядів про необхідність спрощення підходів, застосування узагальнених формулювань у цій галузі.

В.Монахов вбачає у педагогічній технології продуману в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності, спрямовану на проектування, організацію і проведення навчально-виховного процесу з обов'язковим забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя [3].

Широкий і різнобічний аналіз сутності педагогічних технологій дають вітчизняні вчені А.Нісімчук, О.Падалка і О.Шпак. Згідно із запронованим ними підходом, «технологія – це педагогічна діяльність, яка максимально реалізує ... кінцеві результати». Тобто, педагогічна технологія поєднує упорядковану сукупність дій, операцій та процесів, котрі «забезпечують діагностований та гарантований результат в умовах освітнього процесу, що змінюється» [4].

На думку І.Беха, педагогічна технологія – це знання (організовані у формі приписів), смислова структура яких спрямована на продукт діяльності, а самі вони побудовані таким чином, щоб забезпечити організацію діяльності суб'єктів виховного процесу. Типовим для них, згідно з концепцією вченого, має бути правило: «Щоб отримати результат слід стосовно об'єкта А здійснити дії а, б, в». І хоча за формою і способом своєї організації вказані знання, які психолог називає технологічними, зорієнтовані на нову, ще не здійснену діяльність; вони вказують на те, *що* і *як* треба зробити, фіксують досвід уже звершених дій. При цьому кожному технологічному знанню має відповідати одне або кілька знань, які утримують результати минулої діяльності і з переробки яких воно виникає [1].

І хоча наведені вище та інші формулювання пов'язані з навчально-виховним процесом школи, закладений у них зміст повною мірою може бути

застосований до співробітництва вчителя і батьків з метою надання останнім психолого-педагогічної допомоги.

Виходячи з цього, а також беручи за основу наявні в науковій літературі визначення поняття «педагогічна технологія», вважаємо доцільним дати своє його розуміння. Під педагогічною технологією у широкому смислі розуміємо сукупність певних методів і прийомів організації процесу надання батькам психолого-педагогічної допомоги, які застосовуються у спроектованій послідовності й спрямовані на вирішення завдань щодо виховання у дітей молодшого шкільного віку відповідальності.

Технологія, на відміну від методики, не допускає варіативності, з неї не можна викинути якісь елементи. Для педагогічної роботи, базованої на технологічному підході, обов'язковим є постійний зворотний зв'язок, внесення змін у подальшу діяльність.

В основу запропонованої нами технології було покладено такі концептуальні ідеї:

- врахування вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку;
- широке використання спільної діяльності дорослих і дітей у процесі виховання;
- впровадження основних засад «педагогіки прийняття» у взаємини батьків і дітей;
- формування єдиного виховного простору для життєтворчості кожної дитини на засадах особистісно орієнтованого підходу;
- спрямування батьків на прояв самостійної творчості у вихованні дитини.

Основне завдання вбачалося нами в тому, щоб навчити батьків вивчати і аналізувати власну поведінку і поведінку своїх дітей, взаємостосунки з ними, коло їхніх інтересів, можливості й прагнення, сформувати здатність долати труднощі й, залежно від цього, змінювати стратегію сімейного виховання.

Відомо, що кожна сім'я неповторна, кожна складається з людей, яким

притаманні певні риси, характер. Різними є умови життя і можливості, культурний і освітній рівень членів сім'ї. Неоднакова частка прихильності батьків до народних традицій у вихованні дітей. Звісно, не можливо розробити єдиний рецепт на всі випадки, з якими стикаються батьки у вихованні дитини, але знання деяких вихідних положень щодо організації процесу виховання сприятиме, на нашу думку, більш ефективному і «безболісному» розв'язанню тих проблем, які виникають у сімейному житті й стосуються розвитку та формування дитячої особистості, становлення належних взаємин дорослих і дітей. Тобто, завдання полягає в тому, щоб допомогти батькам навчитись аналізувати власну поведінку і поведінку своїх дітей, взаємостосунки з ними, коло їхніх інтересів, можливості й прагнення, сформувати здатність долати труднощі й, залежно від цього, змінювати стратегію виховання. Технологія такої діяльності у загальному плані може бути сформульована таким чином:

1. Зрозуміти дитину як особистість з її потребами, пізнати, які з них домінують, які хронічно не задовольняються, оскільки вона просто не знає способів для досягнення цього, що спричинює прояви негативної поведінки.

2. Спрямувати їхню увагу на те, що не треба постійно пояснювати дітям доцільність виконання тих чи інших норм. Краще дати їм ті знання, які допоможуть більш успішно задовольняти спонуки (зрозуміло, що мають на увазі позитивні, соціально значущі потреби), сприятимуть формуванню відповідних мотивів.

3. Оволодіти способами створення належних умов для самореалізації дитини в певній діяльності.

4. виправити неадекватні моделі ставлення до дитини, усвідомити власні виховні дії, у процесі спілкування з дитиною йти до чіткої мети, використовуючи при цьому певні шляхи, засоби виховання і розвитку дітей.

Мета експериментальної технології полягала у підвищенні теоретичної і практичної підготовки батьків до виховання у дітей молодшого шкільного віку відповідальності, а її реалізація включала роботу за трьома основними

напрямами: інформаційно-просвітницька робота з батьками; організація масових заходів, до яких залучалася сім'я у цілому; стимуляція безпосереднього процесу виховання дітей у сім'ї.

Інформаційно-просвітницький напрям ґрунтувався на проведенні з батьками роботи згідно з розробленою нами програмою.

Зміст програми включав такі теми:

1. Молодші школярі: особливості психофізичного та морального розвитку.
2. Відповідальність: сутність, значення, методи виховання.
3. Батьківський авторитет.
4. Заохочення і покарання дітей у сім'ї.
5. Батьківські вимоги і їх вплив на формування та розвиток особистості дитини.
6. Сімейне спілкування.
7. Батьківсько-дитячі конфлікти: причини, умови подолання.

Інформаційно-просвітницький напрям передбачав застосування різноманітних форм роботи з батьками (лекції, бесіди, практичні заняття, в ході яких поряд з традиційними методами широко використовувалися їх інтерактивні різновиди).

Основними етапами цього напрямку експериментальної технології були визначені:

1. Подання інформації.
2. Обговорення ситуації за алгоритмом: «Я-позиція», причина «Я-позиції»; «Я-позиція» й «еталонна» норма; дискусія; рефлексія, вільний вибір.
3. Проведення ігор-тренінгів для формування у батьків відповідних умінь і навичок поведінки та діяльності.
4. Планування виховної діяльності у сім'ї. Рефлексія: на що слід звернути увагу.
5. Реалізація виховної діяльності в сім'ї.

6. Підведення підсумків діяльності. Рефлексія: які почуття відчували під час діяльності, які виникали проблеми щодо виховання дітей, які залишилися уявлення, що треба поліпшити.

Залежно від мети конкретного заняття кількість етапів могла скорочуватися. У цьому випадку відбувалося розширення й поглиблення змісту та інструментарію тих із них, які залишилися.

При розробці інформаційно-просвітницького напрямку ґрунтувалися на основних положеннях, яких рекомендується дотримуватися при плануванні, організації та проведенні такої роботи [2]. До них належать:

- спрямованість на психолого-педагогічну допомогу батькам у саморозвитку, що надходить не лише від учителя, а переважно від них самих;
- наявність більш-менш постійної групи;
- акцент на взаєминах учасників групи, що розвиваються й аналізуються в ситуації «тут і тепер»;
- дотримання принципів групової роботи;
- застосування активних та інтерактивних методів роботи;
- об'єктивація суб'єктивних почуттів та емоцій учасників групи стосовно один одного і подій, що відбуваються в групі;
- створення атмосфери невимушеності спілкування між учасниками, клімату психологічної безпеки.

Обов'язково передбачалася можливість обміну батьками власним досвідом.

Другим напрямом запропонованої нами технології надання батькам психолого-педагогічної допомоги у вихованні в дітей відповідальності було визначено масові заходи, до участі в яких залучалися як старші, так і молодші члени сімей.

При доборі конкретних заходів, до яких планувалося залучити батьків і дітей, їх організації, керувалися певними критеріями, до основних з яких відносимо:

- педагогічну доцільність участі сім'ї у конкретному заході;

- наявність інтересу в батьків і дітей до запропонованої справи;
- актуальність даного заходу для нормального функціонування сім'ї як виховного інституту, підвищення ефективності виховання у дітей молодшого шкільного віку відповідальності;

- погодженість у часі та змісті з іншими заходами і справами.

Планування заходів проводилося у кілька етапів: на тривалий термін (півроку), на місяць, на рівні конкретного заходу і на рівні конкретного завдання. Кожний з наступних етапів виступав конкретизацією попереднього. Водночас зауважимо, що таке планування не було догмою. Мірою розгортання роботи з батьками, до нього вносилися корективи, доповнення, певні зміни, які найбільш повно відображали потреби батьків і дітей. Але попереднє, хоча б схематичне відображення плану допомагало нам краще побачити, продумати основні напрями, зміст і засоби здійснення цієї роботи.

Третій напрям – стимулювання процесу сімейного виховання передбачав надання батькам так званих «домашніх завдань», які включали проведення цілеспрямованих спостережень за дитиною, впровадження у зміст сімейної життєдіяльності різних видів виховної роботи, збирання діагностичних матеріалів з метою подальшого їх аналізу, опрацювання і винайдення способів подолання виявлених негараздів або посилення дії позитивних факторів.

Усі схарактеризовані напрями надання батькам психолого-педагогічної допомоги впроваджувалися паралельно, були взаємопов'язані між собою, діяли за принципом доповнення один одного.

Крім цього, розроблена нами технологія всебічно враховувала основні правила навчання дорослих, а саме:

- Навчання дорослих набуває більшої ефективності у неформальній обстановці, при мінімізації бар'єрів між «учнем» і «вчителем», проте останній не повинен зневажати своїми обов'язками – структурування і ведення занять.

- Дорослі потребують допомоги, а не оцінок. Учасників необхідно заохочувати до пошуку нових ідей.

- Дорослі роблять кращі успіхи, коли до них ставляться як до дорослих, коли вони відчують, що їх поважають і цінують, а не принижують чи маніпулюють ними.

- Навчаючи дорослих, особливу увагу варто приділяти початку навчання, необхідно зосередитись на процесі пошуку оригінальних відповідей на запитання, а не концентрувати увагу на кінцевих варіантах, «пуститися в плавання» настільки ж важливо, як і досягти «порту призначення».

- Навчання будується на основі вже існуючих знань. Дорослі люди навчаються, додаючи нову інформацію до вже набутих знань. Здатність людини значною мірою визначатися тим досвідом, яким вона вже володіє.

- Навчання будується «від простого до складного». Батьків необхідно поступово знайомити з матеріалом, додаючи нові знання і перевіряючи, чи все зрозуміло.

- Люди навчаються краще, коли діють. Ефективність навчання дорослих прямо пропорційна рівню їхнього залучення до діяльності [2].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що обрані та схарактеризовані підходи до побудови експериментальної технології, визначена мета, сформульовані завдання, окреслені основні складові та принципи реалізації довели свою ефективність у процесі формувального етапу експерименту.

Отже, цілком правомірно стверджувати можливість їх запровадження в організацію та проведення роботи з батьками в плані надання їм психолого-педагогічної допомоги (як в теоретичному, так і в практичному планах) щодо виховання у дітей молодшого шкільного віку відповідальності.

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: навч. посіб. / І.Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 202 с.

2. Ли Д. Практика групового тренінга / Д. Ли. – СПб.: Питер, 2001. – 224 с.

3. Монахов В.М. Проектирование и внедрение новых технологий обучения / В.М. Монахов // Педагогика. – 1990. - № 7. – С. 12.

4. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : Вид. центр „Просвіта”; Пошуково-видавниче агентство „Книга Пам’яті України”, 2000. – 368 с.